Evaluering af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

Rapport

Juli 2020

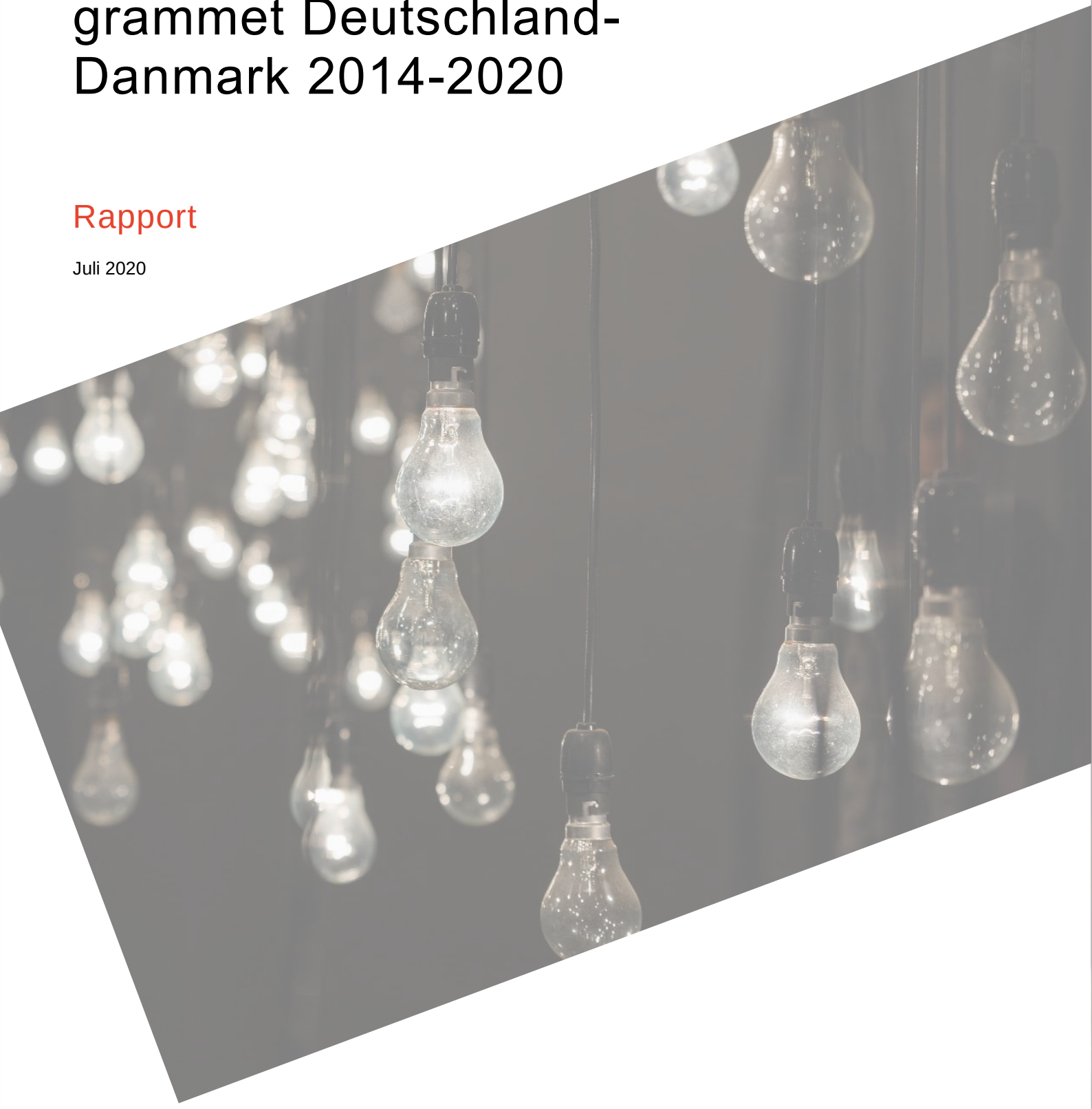

Kienbaum

Kienbaum

Ordregiver

Investitionsbank Schleswig-Holstein (IB:SH)
Verwaltungsbehörde Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020
Fleethörn 29-31
24103 Kiel

Ordretager

Kienbaum Consultants International GmbH
Hopfenmarkt 33
20457 Hamburg

Kontaktperson

Annegret Bötel
Manager

Mobil: +49 (0) 72 254 44 56
Fax: +49 (0) 211 9659 112 292
E-mail: annegret.boetel@kienbaum.de

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse 2

1. Indledning 3

1.1. Udgangssituation og målet med evalueringen 3

1.2. Fremgangsmåde og rapportens opbygning 3

2. Resultater 6

2.1. Prioritet 1: Innovation 6

2.2. Prioritet 2: Bæredygtig udvikling 11

2.2.1. Specifikt mål 2.1: Øge den bæredygtige udnyttelse af ressourcer og energikilder i programområdets virksomheder 11

2.2.2. Specifikt mål 2.2: Øge bæredygtigheden inden for den maritime kultur- og naturturisme med fokus på aktiv ferie 13

2.3. Prioritet 3: Arbejdsmarked, beskæftigelse og uddannelse 16

2.3.1. Specifikt mål 3.1: Øge mobiliteten på det grænseoverskridende arbejdsmarked 16

2.3.2. Specifikt mål 3.2: Øge integrationen på uddannelsesområdet med fokus på programregionens styrkepositioner 18

2.4. Prioritet 4: Funktionelt samarbejde 23

2.4.1. Specifikt mål 4.1: Øge den grænseoverskridende institutionelle kapacitet inden for centrale områder og sektorer i programregionen, særligt turisme, trafik og logistik, kystsikring, beredskab og sundhed 23

2.4.2. Specifikt mål 4.2: Fremme grænseregionens borgeres interkulturelle forståelse med henblik på dansk og tysk levevis og kultur 26

3. Overblik 29

1. Indledning

1.1. Udgangssituation og målet med evalueringen

I artikel 56, stk. 3, 2. punktum i forordning (EU) nr. 1303/2013 (Generalforordningen) defineres det som et krav til evaluering af programmer under de Europæiske Struktur- og Investeringsfonde, at en evaluering mindst én gang i løbet af programmeringsperioden skal vurdere, hvordan støtten fra de europæiske fonde har bidraget eller bidrager til målene for hver prioritet. Opgaven gik ud på at vurdere effektiviteten af anvendelsen af EFRU-støtte med henblik på at opfylde de specifikke mål for prioriteterne i samarbejdsprogrammet Deutschland – Danmark 2014-2020. Forvaltningsmyndigheden (FM) tildelte i 2020 Kienbaum Consultants International GmbH (Kienbaum) opgaven med at udføre "en ekstern obligatorisk evaluering". Resultaterne er sammenfattet i den foreliggende rapport.

1.2. Fremgangsmåde og rapportens opbygning

I evalueringen er der i henhold til opgavebeskrivelsen udelukkende indgået eksisterende data fra projektrapportering (års- og statusrapporter) og fra projektevalueringer udført af Kienbaum. Der er i den forbindelse lagt data til grund fra projekter støttet under programmet, som frem til den 31.12.2019 har været genstand for en projektevaluering (midtvejs- eller slutevaluering). Der er tale om i alt 36 projekter, hvoraf 18 var afsluttet, og som der foreligger en slutevaluering for. For de øvrige 18 projekters vedkommende er resultaterne af midtvejsevalueringen lagt til grund. Følgende oversigt viser disse projekters eller stikprøvens fordeling på de fire programprioriteter og programmets syv specifikke mål.

Prioritet		Specifikt mål		Antal projekter	Afsluttet
1	Innovation	1.1	Øgning af produkt-, proces- og socialinnovationen inden for de identificerede styrkepositioner i programområdet	16	7
2	Bæredygtig udvikling	2.1	Øge den bæredygtige udnyttelse af ressourcer og energikilder i programområdets virksomheder	1	1
		2.2	Øge bæredygtigheden inden for den maritime kultur- og naturturisme med fokus på aktiv ferie	3	2
3	arbejdsmarked, beskæftigelse og uddannelse	3.1	Øge mobiliteten på det grænseoverskridende arbejdsmarked	2	1
		3.2	Øge integrationen på uddannelses-området med fokus på program-regionens styrkepositioner	7	3
4	Funktionelt samarbejde	4.1	Øge den grænseoverskridende institutionelle kapacitet inden for centrale områder og sektorer i	4	2

			programregionen, særligt turisme, trafik og logistik, kystsikring, beredskab og sundhed		
		4.2	Fremme grænseregionens borgeres interkulturelle forståelse med henblik på dansk og tysk levevis og kultur	3	2
			Total	36	18

Figur 1: Projekternes fordeling på de specifikke mål og prioriteter i den foretagne stikprøve

Til denne stikprøve er der i tillæg til evalueringsrapporterne lagt oplysninger i års- og slutrapporter pr. 31.12.2019 til grund, som er registreret i ELMOS-systemet (dataudtræk pr. 30.6.2020). Følgende oversigt viser, at stikprøvens 36 projekter med samlede bevilgede støtteberettigede udgifter på 85,4 millioner euro i alt udgør 76 procent af de planlagte samlede udgifter for hele det operationelle program (OP). Denne andel er væsentligt højere i prioritetsakse 1 og 3 (mere end 90 %). Derfor er de resultater, der udledes af stikprøven, også af værdi for programmet som helhed.

Prioritet	Specifikt mål	Samlede udgifter ifølge OP	Hidtil bevilligede samlede udgifter i alt	Stikprøve, planlagte samlede udgifter	Andel stikprøve planlagte samlede udgifter ift. samlede udgifter ifølge OP	Stikprøve planlagte samlede udgifter efter specifikt mål	Stikprøve samlede udgifter pr. 31.12.2019 efter prioritet	Stikprøve samlede udgifter pr. 31.12.2019 efter specifikt mål
1	1.1	50.214.065 €	63.409.362,43	46.002.859,31	92%	46.002.859,31	38.343.861,49	38.343.861,49
2	2.1	25.277.063 €	28.692.147,03	9.851.554,88	39%	2.690.687,84	8.952.916,91	2.434.856,44
	2.2					7.160.867,04		6.518.060,47
3	3.1	16.851.375 €	18.935.070,26	15.838.703,75	94%	3.336.683,20	12.253.572,84	2.205.256,89
	3.2					12.502.020,55		10.048.315,95
4	4.1	20.000.000 €	19.631.340,46	13.705.878,41	69%	7.017.450,78	12.306.151,55	6.297.069,10
	4.2					6.688.427,63		6.009.082,45
Total		112.342.503 €	130.667.920,35	85.398.996,35	76%	85.398.996,35	71.856.502,79	71.856.502,79

Figur 2: Stikprøvens andel af de planlagte samlede udgifters omfang

Ud over oplysningerne særligt vedrørende omfanget af den økonomiske støtte til projekterne indeholder ELMOS også oplysninger om projekternes output. Som led i evalueringen er de værdier, som projekterne i stikprøven selv har fastlagt som målsætning (fastlagte værdier), og de værdier, som projekterne havde opnået frem til skæringsdatoen (faktiske værdier), blevet vurderet. Som indledning til beskrivelsen af resultaterne for hvert specifikt mål holdes fastlagte og faktiske værdier op mod hinanden.

For at få en indikation på den hidtidige Interreg-støttes virkning og effektivitet ud over de kvantitative udsagn, er projektevalueringsrapporterne vurderet indholdsmæssigt ud fra følgende kriterier:

- Aktiviteter og målopfyldelse
- Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde
- Projekternes forankring

Dette er de afgørende kriterier for de individuelle projektevalueringer. Det fjerde kriterium, "good practices", kan både relatere til enkelte faktorer for, at projekter bliver en succes, og omfatte øvrige erfaringer, der kan udledes af projektgennemførelsen. Resultaterne af vurderingerne for de enkelte prioriteter er inddelt efter de specifikke mål og struktureret i henhold til ovennævnte kriterier.

I oversigtstabellen bagerst i rapporten holdes stikprøvens økonomiske data og outputdata op mod de planlagte værdier i OP, så det samlet set fremstår tydeligt, at de kvantificerede programmeringsmål 2014-2020 for en stor dels vedkommende allerede er opfyldt med stikprøven.

2. Resultater

2.1. Prioritet 1: Innovation

Med prioritet 1 forfølges et specifikt mål 1, nemlig **Øgning af produkt-, proces- og social-innovationen inden for de identificerede styrkepositioner i programområdet.** Programmet søger dermed især at skabe følgende resultater:

- Etablering og videreudvikling af grænseoverskridende, tværsektoriale netværk og klynger inden for programområdets styrkepositioner
- Øget udnyttelse og videreudvikling af test- og co-creation-faciliteter i programområdet
- Udvikling af nye produkter og serviceydelser inden for programområdets styrkepositioner

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret 16 projekter i denne prioritetsakse, hvoraf syv er afsluttet. Til prioritetsakse 1 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 50.214.065,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 46.002.859,31 euro til grund for projekterne i stikprøven (andel: 92 procent).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	46.002.859,31 €	38.343.861,49 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	2.875.178,71 €	2.396.491,34 €
(CO01) Antal virksomheder, som modtager støtte	19	28
(CO41) Antal virksomheder, som deltager i grænseoverskridende, transnationale eller interregionale forskningsprojekter	73	92
(OI1) Antal virksomheder, der deltager i grænseoverskridende strategiske partnerskaber	149	138
(CO42) Antal forskningsinstitutioner, som deltager i grænseoverskridende eller interregionale forskningsprojekter	58	71
(OI2) Antal nyoprettede faciliteter til grænseoverskridende forskning, test, co-creation, living labs	22	16
(OI3) Antal støttede virksomheder og organisationer, som har lanceret nye eller markant forbedrede produkter, som er nye for virksomheden	47	41

Aktiviteter - målopfyldelse

Både målt på antal projekter og på det finansielle volumen er prioritet 1 "Innovation" den vigtigste prioritetsakse i Interreg-programmet Deutschland-Danmark 2014-2020. De 16 projekter kan inddeles i fire tematiske klynger:

- **(1) Medicin, pleje og sundhed** med i alt syv projekter, hvoraf to er afsluttet.
- **(2) Vedvarende energi, elektroteknik og automatisering** med i alt fem projekter, hvoraf tre er afsluttet.
- **(3) Maritim teknologi og biologi** med to projekter, hvoraf ét er afsluttet.
- **(4) Innovations- og iværksætterfremme generelt** med to projekter, hvoraf ét er afsluttet.

Aktiviteterne i de forskellige klynger bidrager alle til øgning af produkt-, proces- og socialinnovation i programområdet.

Projekterne i **klynge (1)** er koncentreret omkring udvikling af nye metoder, ofte med et diagnostisk eller terapeutisk fokus. Derudover er der gennemført potentialeanalyser for nye præventionsstrategier, oprettet databaser til medicinsk klassifikation af risikogrupper eller knoglemarvsdata, udviklet nyttiggørelses- og anvendelsesmodeller samt etableret og konsolideret netværk mellem de medicinske uddannelsesinstitutioner og hospitaler. Projekterne har i den forbindelse generelt opfyldt deres individuelle målsætninger. Det har imidlertid også vist sig, at den oprindeligt beregnede projektløbetid i flere tilfælde ikke har været tilstrækkelig til at gennemføre alle aktiviteter, hvilket først blev sikret med en ansøgning om forlængelse. Nogle projekter har også udvidet deres aktiviteter med en tillægsansøgning. Alt afhængigt af, hvor specifikt et projekts sigte har været, har virksomheder haft forskellig relevans. I denne klynge spiller universitetshospitalerne en særligt fremtrædende rolle.

Klynge (2) omfatter projekter, der beskæftiger sig med vedvarende energi, elektroteknik og automatisering af procesteknikker. Den centrale målgruppe for denne klynge er regionale små og mellemstore virksomheder, som skal have støtte til produkt- og procesudvikling og anvendelse af vedvarende energi i innovationsprocesser. Ud over at stille testlaboratorier og -faciliteter samt knowhow til rådighed, udgør netværks- og klyngedannelse inden for det respektive tematiske forskningsområde en vigtige opgave for projekterne. Ud over universiteter og forskningsinstitutioner deltager ofte også erhvervsfremmeorganisationer og virksomheder i projekterne. Især tidlig involvering af virksomheder, som i nogle projekter er sket i form af et partnerskab, i andre projekter mere i form af løse netværk, samt beskrivelse af den praktiske nytteværdi af projektets indhold, er centrale succeskriterier i forhold til at nå målgruppen samt danne klynger og netværk. Projekterne har i reglen opfyldt eller oversteget målene.

De to projekter i **klynge (3)** kan henføres til forskning på det maritime område. Et af de to projekter fokuserer på biologisk-medicinsk innovation og gennemfører potentialeanalyser og klassificeringer, som skal være med til at opbygge en infrastruktur til nyttiggørelse af brune alger, som så igen kan indgå i regionale virksomheders produktudvikling. Det andet projekt havde i højere grad fokus på teknologiudvikling og opbyggede en database om materialetræthed på det maritime indsatsområde. Det giver regionale SMV'er mulighed for at få afprøvet produkter i et testlaboratorium etableret til formålet. Begge projekter henvender sig til virksomheder, som allerede er tilknyttet som projekt- eller netværkspartner, og som man samlet set er nået godt ud til. Begge projekter opfylder egne målsætninger og støtter virksomheder inden for produktinnovation.

I **klynge (4)** ligger fokus til forskel fra de andre klynger i højere grad på innovations- og iværksætterfremme generelt. Begge projekter skulle være med til at aktivere og fremme regionsspecifikke innovationspotentialer. Projekterne havde netværksdannelse mellem universiteter, deres studerende og det regionale erhvervsliv som formål. I ét projekt blev der opbygget et såkaldt innovation hub for at skabe netværk mellem aktørerne. Der er i den forbindelse ligeledes skabt efter- og videreuddannelsesformater med henblik på "green entrepreneurship", "women entrepreneurship" samt erhvervsfremmetilbud i programregionen. Foruden regionale SMV'er er især universiteterne og deres studerende vigtige målgrupper, som iværksætteri og innovationsudvikling skal gøres lettere for. Begge projekter fik i den forbindelse skabt et netværk, idet det dog er for tidligt at vurdere, om de vil blive videreført på længere sigt.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

Merværdien af det grænseoverskridende samarbejde til styrkelse af innovationsprocesser i grænseregionen har flere forskellige facetter:

- **Skabelsen af netværk mellem innovationsaktører i programområdet** (universiteter, forskningsinstitutioner, erhvervsfremmeorganisationer og SMV) intensiveres (alle klynger). Her skal netværkene mellem (universitets-)hospitaler og de store universiteter i regionen (SDU, Universität og FH Kiel, Universität Lübeck) fremhæves. Det er forskelligt fra projekt til projekt, om der etableres et samarbejde med regionale virksomheder. Etablerede F&U-netværk på tværs af grænsen styrker de regionale forsknings- og videnkapaciteter og fungerer som innovationsceller for de regionale virksomheder.
- **Opbygningen af "co-creation-" og testfaciliteter og udvikling af (basis-)produkter** kan være et afsæt for regionale virksomheder til yderligere innovationsaktiviteter og kan således styrke det regionale erhvervsliv (klynge 2, 3 og til dels 1). Her skal de testfaciliteter fremhæves særligt, som giver regionale virksomheder mulighed for at teste egne produkter og videreudvikle dem med knowhow fra regionen. På den måde kan produkterne markedsføres hurtigere og tilbydes på et større marked takket være det grænseoverskridende netværk og knowhow (alle klynger).
- **Opbygningen af grundlag for nye værdikæder og forretningsmodeller** som forudsætning for at muliggøre innovationer og produktudvikling i de regionale virksomheder, som kommer det regionale erhvervsliv til gode (klynge 2, 3 og til dels 1). Den nødvendige involvering af virksomheder i forskningsprojekter og strategiske partnerskaber er udmøntet godt i de gennemførte projekter (jf. indikatorerne CO41 og OI1). Med hensyn til disse virksomheders udvikling af nye eller forbedrede produkter og et hertil knyttet realøkonomisk værdibidrag er målsætningerne hidtil til gengæld ikke blevet opfyldt fuldt ud (indikator OI3). Programmets innovationsprojekter bør derfor i endnu højere grad imødekomme de regionale SMV'ers behov, så disse ikke blot tilslutter sig netværk, forskningsprojekter og strategiske partnerskaber, men også spiller en mere aktiv rolle i projektet, som munder ud i en konkret produktudvikling eller produktforbedring. Den bagudrettede finansiering i programmet, hvor virksomhederne har pligt til forudfinansiering og først får refunderet udgifterne, når årsrapporten er godkendt, udgør mere en hindring for inddragelse af SMV i de centrale projektstrukturer.
- **Skabelsen af impulser til oprettelse af virksomheder** hos studerende på ingeniørstudier og kreative-kunstneriske studieretninger ved at opbygge innovation hubs og skabe netværk mellem erhvervsliv og dimittender. Derved aktiveres potentialer, der kan fremme

erhvervsudviklingen i programområdet. Åbningen af iværksætterperspektiver kan bidrage til især at fastholde flere dimittender fra universiteterne i regionen.

Forankring

Projekternes langsigtede effekter afhænger frem for alt af, at den udviklede tekniske infrastruktur (som f.eks. demonstratorer eller testfaciliteter) og netværk bliver videreført samt af de skabte innovationers, idéers og strategiers kvalitet. I alle evaluerede projekter er der opbygget relevante netværk mellem universiteterne, de institutionelle aktører og de regionale virksomheder. Navnlig samarbejdsstrukturerne mellem de store universiteter og (universitets-)hospitalerne er her ofte så tætte både på det personlige og på det institutionelle plan, at der er sikret langsigtet udveksling. Mindre institutionelle aktører (som f.eks. kommunale institutioner eller regionale myndigheder) og virksomheder, som kun kan bidrage til projektarbejdet med begrænsede økonomiske ressourcer og personaleressourcer, vil på lang sigt kun kunne knyttes til netværkene gennem kontinuerlige tilbud, hvorfor også især forskningsinstitutionernes indholdsmæssige arbejde skal fortsættes.
Nogle projekter i klyngerne (1), (2) og (3) har med videreførelsen af samarbejdet i den forbindelse gjort det klart, at idéerne udviklet i projekterne har en merværdi på lang sigt. De udviklede innovationer fungerer her som afsæt til opfølgende projekter og udvikling af nye projekter, som fremadrettet vil kunne markedsføres af regionale virksomheder også uden for programområdet, hvis SMV bliver involveret konsekvent.

De hidtil 16 nyoprettede forskningsfaciliteter eller co-creation-labs/testing-facilities vil normalt også fortsat eksistere, når støtten fra Interreg ophører, og kan fortsat fungere som innovationskatalysatorer for det regionale erhvervsliv og især små og mellemstore virksomheder uden egne forskningsafdelinger.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Projektpartnerskab: Kobling mellem teori og praksis

- Projekter med et partnerskab bestående af aktører med forskellige baggrunde er særligt vellykkede. En kobling mellem universiteter eller universitetshospitaler, virksomheder og offentlige institutioner fungerer åbenbart særligt godt som følge af perspektivmangfoldigheden og kompetencer, der supplerer hinanden. På grund af disse forbindelser lykkes det at kæde perspektiver og forventninger bedre sammen mellem praksis/virksomheder og teori/universiteter/forskningsinstitutioner. Den tidlige involvering af virksomheder giver forskningsinstitutionerne mulighed for på et tidligt tidspunkt at afprøve, om viden/resultater og udviklinger fungerer i praksis, og eventuelt foretage justeringer. Virksomhederne kan samtidig drage praktisk fordel af projektet og erfarer på et tidligt tidspunkt, om og hvordan innovationerne kan være gavnlige for deres arbejde.

- Projektkonstellationer, der både består af partnere, som allerede har arbejdet sammen, og af nye partnere, vurderer projekterne er særligt hensigtsmæssige. De både beriger og gør det lettere at gennemføre et projekt.

Langsigtet planlægning fra starten (forankring)

- Tidlig planlægning af forankringen af resultaterne med konkrete forestillinger om, hvad der skal ske bagefter, dvs. om mulige følgeaktiviteter, planer og kontakter for anvendelsen af de udviklede innovationer samt strategier for en bæredygtig finansiering, bidrager til projekternes langsigtede succes. For projekter, som har etablering af innovation hubs, co-creation-labs eller testing-facilities som mål, er det særligt relevant at udarbejde en langsigtet forretningsplan i god tid.

2.2. Prioritet 2: Bæredygtig udvikling

2.2.1. Specifikt mål 2.1: Øge den bæredygtige udnyttelse af ressourcer og energikilder i programområdets virksomheder

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Nye, miljøvenlige økoinnovative løsninger, som kan optimere og minimere energi- og ressourceforbruget for virksomhederne i programområdet
- Opnåelse af større synlighed uden for programregionen af programregionens kompetencer og styrker inden for grønne teknologier
- Øget grad af bevidsthed og viden om mulighederne for energi- og ressourceoptimering blandt virksomhederne i regionen, særligt SMV

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret ét projekt under dette specifikke mål 2.1, som er afsluttet. Til prioritetsakse 2 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 25.277.063,00 euro. De bevilgede samlede støtteberettigede udgifter for projektet udgør 2.690.687,84 euro (11 procent af det beløb, der er fastlagt for det specifikke mål).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	2.690.687,84 €	2.434.856,44 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	2.690.687,84 €	2.434.856,44 €
(CO01) Antal støttede virksomheder	1	1
(OI4) Antal virksomheder, som deltager i grænseoverskridende eller interregionale projekter med henblik på optimeret ressource- og energiudnyttelse	22	19
(OI5) Antal offentlige institutioner, som har udviklet nye eller markant forbedrede produkter inden for Green Economy	3	3
(OI6) Antal private og offentlige virksomheder, der som resultat af støtten har lanceret nye eller markant forbedrede grønne produkter, som er nye for virksomheden	1	3
(OI7) Antal virksomheder og organisationer, der som et resultat af støtten har implementeret nye grønne produkter	20	3

Aktiviteter - målopfyldelse

På demonstrationsobjekter på lokaliteter på dansk og tysk side har projektet med afsæt i en undersøgelse om energiudnyttelse udviklet teknologier til intelligent og effektiv anvendelse

af decentrale og bæredygtige energikilder, der kan benyttes til intelligent energistyring. Derved blev der opnået en styrkelse og samling af kompetencerne inden for intelligent energiudnyttelse i programområdet. Netværket mellem forskningsinstitutioner, offentlige institutioner (f.eks. industri- og handelskammeret, erhvervsfremmeorganisationen) og virksomheder, især inden for energiteknologiområdet, der er opstået som led i projektarbejdet, skal fremhæves særligt. Dette innovationsprojekt viser med al tydelighed, at det er tale om en lang proces, fra nye grønne teknologier bliver udviklet, og til de bliver indført i virksomheder, som i reglen ikke kan afsluttes i løbet af en projektperiode på ca. tre år. Derfor vil bidragene til den bæredygtige udnyttelse af ressourcer og energikilder i programområdets virksomheder også først kunne opgøres på mellemlang og lang sigt.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

Projektet var forbundet med et mål om at samle og styrke kompetencerne inden for intelligent energiudnyttelse på begge sider af grænsen. Det er lykkedes både i kraft af samarbejdet mellem projektpartnerne, udvekslingen af personale og med dannelsen af det grænseoverskridende netværk. Den viden, der er oparbejdet i projektet, er blevet implementeret direkte i projektpartnernes undervisningsaktiviteter og bidrager dermed indirekte til at profilere grænseregionen overregionalt og internationalt med sine kompetencer inden for bæredygtig energi og effektiv energistyring.

Forankring

Netværket mellem forskningsinstitutioner, offentlige institutioner og private virksomheder har ført til den første startupvirksomhed, og de første følgeprojekter er blevet udviklet, som arbejder på grundlag af de teknologier, der er udviklet i projektet. Virksomheder kan fortsat udnytte og markedsføre teknologien, også uden for programområdet. Demonstrationslokaliteterne forbliver kædet sammen med de tilknyttede forskningsinstitutioner og vil fortsat eksistere. Alle partnere kan forestille sig et videre samarbejde og at videreudvikle projektresultaterne.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Stabilt grænseoverskridende projektpartnerskab med ligeværdige partnere

- "Partnervalg" er et nøgleord i forbindelse med projektudvikling. De respektive rammebetingelser (f.eks. organisation, kultur) og de potentielle partneres forudsætninger (f.eks. faglige kompetencer, personale, kommunikation, finansiering) skal afklares i forberedelsesfasen. For større, komplekse eller strategisk relevante projekters vedkommende kan økonomisk tilskud også give god mening ("seedprojekter").
- En ensartet fordeling af midler og opgaver på projektpartnerne fremmer et stabilt projektpartnerskab.
- Arbejdspakker bør i reglen udmøntes i fællesskab af mindst én partner fra hhv. Danmark og Tyskland.

Opbygning af et bæredygtigt grænseoverskridende netværk

- Et tillidsfuldt samarbejde projektpartnerne imellem fremmer en varig inddragelse af netværkspartnere.
- Møder mellem projektpartnerne skiftevis på dansk og tysk side gør det lettere for netværkspartnere at få ejerskab over projektet. Det anbefales også at inddrage enkelte netværkspartnere i forberedelsen af sådanne møder.

Demonstrationsaktiviteters relevans for effektive innovationsprojekter

- Demonstrationsaktiviteter er vigtige for på et tidligt tidspunkt at kommunikere projektmålene og -aktiviteterne på anskueligvis i forhold til virksomhedspraksis og inddrage virksomheder i det videre udviklingsarbejde. De udgør knudepunkter for dannelse af netværk.

2.2.2. Specifikt mål 2.2: Øge bæredygtigheden inden for den maritime kultur- og naturturisme med fokus på aktiv ferie

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Et grænseoverskridende strategisk fokus på bæredygtig turisme og en optimal afbalancering af beskyttelse og benyttelse af kulturelle og naturlige ressourcer
- Et højere antal og kvalitativ forbedring af grænseoverskridende produkter inden for bæredygtig maritim kultur- og naturturisme
- Styrkelse af turismeaktørernes grænseoverskridende samarbejde, særligt miljøundervisningscentre og kulturinstitutioner

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret tre projekter under det specifikke mål 2.2, hvoraf to er afsluttet. Til prioritetsakse 2 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 25.277.063,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 7.160.867,04 euro til grund for projekterne under det specifikke mål 2.2 i stikprøven (28 procent for prioritetsaksen).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	7.160.867,04 €	6.518.060,47 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	2.386.955,68 €	2.172.686,82 €
(OI8) Antal organisationer, der som et resultat af støtten har lanceret nye eller markant forbedrede grænseoverskridende produkter inden for natur- og kulturturisme	150	143
(CO09) Stigning i antal besøgende hos de støttede kultur- og naturarvssteder og -institutioner	5.200	36.916
(OI9) Antal organisationer, der deltager i grænseoverskridende natur- og kulturprojekter	49	164

Aktiviteter - målopfyldelse

Alle tre projekter under dette specifikke mål har udvikling af bæredygtige turismetilbud af høj kvalitet i programregionen som omdrejningspunkt. Ét projekt havde derudover også som formål at markedsføre den sydlige østersøregion med et ensartet koncept (resort). Projekterne har primært små og mellemstore virksomheder inden for det regionale turismeerhverv som målgruppe, men der appelleres også til kommunerne og overregionale institutioner (vadehavsforvaltning, turistbureauer, større erhvervsorganisationer), som samtidig også er en del af projektaktørerne. Virksomhederne selv var i den forbindelse ikke centrale projektpartnere, men det er dem, der har størst gavn af projekterne.

Ét projekt koncentrerede sig om udviklingen af dykkerturismen i Østersøen, mens de to andre har fokus på natur- og kulturturisme. Henholdsvis Nordsøen og Østersøen udgør de geografiske fokusområder.

Gennem projekterne er der udviklet en bred vifte af forskellige natur- og kulturturismetilbud, som også er udbygget yderligere. Dette vidner de kvantitative måltal også om, som er oversteget væsentligt af de afsluttede projekter. Især stigningen i antal besøgende til natur- og kulturtilbud viser, at Interreg-projekternes tilbud også er slået an. Samarbejdet mellem turismeaktørerne på tværs af grænsen er også blevet forbedret. Det er en vigtig forudsætning for på længere sigt at få etableret et strategisk samarbejde på turismeområdet. Læren af projektet i den sydlige østersøregion er, at det ikke kun kræver kendskab og tillid til partnerne, men at det også er vigtigt at forstå de meget forskellige rammebetingelser for at kunne udvikle et bæredygtigt strategisk samarbejde. På den baggrund viste et projekt sig at være for tidligt ude med sin idé om at udvikle en fælles markedsføringsstrategi.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

De koncepter, tilbud og produkter, der er udviklet i projekterne som led i samarbejdet, udgør en merværdi for den dansk-tyske grænseregion. De kan i de fleste tilfælde anvendes i hele programområdet eller helt specifikt i østersø- eller nordsøregionen og bidrager til at gøre regionen mere attraktiv som turistdestination. Eksisterende netværk mellem institutionelle aktører inden for turismeerhvervet er blevet udbygget, eller der er skabt nye relationer. Grundstenen for et kommende strategisk samarbejde er således blevet lagt, der muligvis kan munde ud i en fælles markedsføring af regionen. Det åbner nye muligheder for udvikling af turismeerhvervet i programregionen. Men det må også konstateres, at aktørerne inden for turismeerhvervet i den dansk-tyske grænseregion konkurrerer med hinanden om besøgende og omsætning.

Forankring

De tilbud og produkter, der er udviklet i fællesskab, videreføres på institutionelt plan og anvendes og markedsføres også af de små og mellemstore virksomheder inden for det regionale turismeerhverv. Disse projektresultater er udviklet med henblik på langsigtet anvendelse og vil også kunne benyttes efter projektperiodernes udløb og vil også blive opdateret. De eksisterende samarbejdsstrukturer og netværk vil fortsat eksistere og arbejde sammen. Det første direkte følgeprojekt med Interreg-støtte er startet og skal skabe rammerne for et effektivt distributions-, markedsførings- og kvalitetskoncept med afsæt i de hidtil opnåede resultater.

Især på grund af overregionale aktørers deltagelse har projekterne allerede opnået effekt uden for programregionen, og nogle af de udviklede tilbud og produkter er også blevet overtaget af naboregioner ved Østersøen og Nordsøen eller bliver tilpasset de specifikke forhold her. I et vist omfang ydes der således et bidrag til styrkelsen af turismeudviklingen uden for programregionen.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

- **Pålidelige og etablerede samarbejdsstrukturer**
  - Partnernes mangeårige samarbejde i forskellige andre projekter bidrager til et tillidsfuldt og konstruktivt samarbejde.
  - En klar definition af ansvarsområder og kommunikationsregler samt tekniske kommunikationsstrukturer, der giver alle partnere adgang til alle resultater rettidigt (f.eks. ved hjælp af fildelingssoftware) er vigtige forudsætninger for samarbejdet.
  - Tidlig og intensiv involvering af netværkspartnere og integration af yderligere institutioner og virksomheder (erhvervsaktører inden for turismen), som ikke nødvendigvis er tilknyttet gennem aftale, øger den praktiske nytteværdi af projekternes udviklede tilbud og produkter.
- **Partnernes geografiske nærhed og heterogenitet**
  - Afstand skaber forskelle: Nytteværdien af det grænseoverskridende samarbejde bliver større, når den geografiske afstand mellem projektpartnerne er lille (fokusering på nord- og østersøregionen).
  - Heterogenitet og forskellige erfaringer i partnerkredsen kan fremme innovation og skabe nye synsvinkler og tilgange.
- **Tidligt og kontinuerligt kommunikationsarbejde**
  - Et kommunikationsarbejde, der iværksættes tidligt og kontinuerligt, er en forudsætning for, at udviklede innovationer i den regionale turisme også slår an blandt målgrupperne.

2.3. Prioritet 3: Arbejdsmarked, beskæftigelse og uddannelse

2.3.1. Specifikt mål 3.1: Øge mobiliteten på det grænseoverskridende arbejdsmarked

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Forbedrede muligheder for at tiltrække og fastholde kvalificeret arbejdskraft inden for styrkepositionerne
- Øget grænseoverskridende mobilitet af arbejdskraft
- Reduktion af barrierer på det grænseoverskridende arbejdsmarked

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret to projekter under det specifikke mål 3.1, hvoraf ét er afsluttet. Til prioritetsakse 3 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 16.851.375,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 3.336.683,20 euro til grund for projekterne under det specifikke mål 3.1 i stikprøven (andel: 20 procent).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	3.336.683,20 €	2.205.256,89 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	1.668.341,60 €	1.102.628,45 €
(CO43) Antal deltagere i foranstaltninger med henblik på grænseoverskridende mobilitet på arbejdsmarkedet	1.057	1.262
(OI10) Antal støttede organisationer, som deltager i grænseoverskridende arbejdsmarkedsprojekter	13	13
(OI11) Antal støttede organisationer, som udbyder nye produkter og serviceydelser med henblik på at overvinde barrierer på det grænseoverskridende arbejdsmarked	11	9

Aktiviteter - målopfyldelse

De to projekter, der er evalueret hidtil, støtter udviklingen af et fælles arbejdsmarked i grænseregionen med forskellige indgangsvinkler. Det ene koncentrerede sig geografisk om grænseområdet omkring Femernbæltregionen, mens det andet har fokus på landgrænsen mellem Sønderjylland og Schleswig. Det ene projekt har arbejdsformidlingsaktører (Arbeitsagentur, jobcentre) og erhvervsuddannelsesinstitutioner (f.eks. skoler, kamre) tilknyttet som projektpartnere. I det andet projekt er det især kommunale institutioner, som igen arbejder sammen med en forskningsinstitution. Omdrejningspunktet for begge projekter er informationsformidling og at bevidstgøre forskellige målgrupper på arbejdsmarkedet (fra virksomheder til elever, lærlinge, studerende) om et grænseoverskridende arbejdsmarkeds potentiale og de dermed forbundne individuelle fordele. Helt eksplicit går det ene projekt ud på

at forbedre kendskabet til de respektive arbejdsmarkeders rammebetingelser på begge sider af grænsen og arbejdsmarkedsaktørernes samarbejde. Med denne mere systemiske tilgang har man især adresseret behovet for et mere intensivt samarbejde i Femernbæltregionen i lyset af etableringen af den faste forbindelse under Femern Bælt og de dermed forbundne muligheder for et bedre integreret arbejdsmarked. Projektet på vestkysten har derimod fokus på markedsføringen af grænseregionen som en fælles arbejdsmarkedsregion, som også skal være med til at tiltrække arbejdskraft uden for regionens grænser. Tillige adresseres yderst relevante emner for arbejdsmarkedet såsom digitalisering.

Begge projekter er med til at forbedre forudsætningerne for samarbejde mellem institutioner inden for arbejdsformidling og erhvervsuddannelse. Dette udgør en hjørnesten for et bedre integreret grænseoverskridende arbejdsmarked. Det er (endnu) ikke muligt at fastslå på et pålideligt grundlag, hvorvidt de mobilitetsfremmende tilgange rent faktisk kan være med til at tiltrække eller fastholde arbejdskraft i regionen.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

Interreg-støtten har været med til at forbedre forudsætningerne for det grænseoverskridende institutionelle samarbejde på området for arbejdsformidling. Det er især af særlig betydning for Femernbæltregionen, da arbejdsmarkederne i denne del af programregionen er knyttet mindre sammen, end tilfældet er i Syddanmark og Landesteil Schleswig.

Med støtten arbejdes der også på at udvikle og markedsføre det fælles økonomiske områdes og arbejdsmarkeds potentiale i den vestlige del af grænseregionen. Det er en ny tilgang i det grænseoverskridende tværkommunale samarbejde, hvor forskellige erfaringer fra begge sider af grænsen indgår i nye løsninger. Tønder Kommunes bosætningsservice har således dannet grundlag for udviklingen af en service for tilflyttere i Kreis Nordfriesland og dermed også for den fælles markedsføring af grænseregionen som "Region WaddenC".

Derudover er det gennem informations-, udvekslings- og uddannelsestiltag lykkedes projekterne at bevidstgøre virksomheder, unge og unge voksne om det grænseoverskridende arbejdsmarkeds potentiale og at nedbryde berøringsangsten. Det er bidrag, som er med til at stimulere og fremme mobiliteten på det grænseoverskridende arbejdsmarked.

Forankring

Interreg-støtten har ført til netværk især på det personlige og institutionelle plan, og der er til en vis grad også tegn på opbygning af forretningsforbindelser. Det er dog også tydeligt, at der er behov for yderligere fremme af det grænseoverskridende samarbejde mellem arbejdsmarkedets institutioner. Det gælder især for Femernbæltregionen, hvor de pågældende strukturer endnu ikke er udbygget i samme omfang som i det vestlige programområde. Siden slutningen af 2019 er der derfor blevet gennemført et følgeprojekt.

I det vestlige programområde tyder det på, at præsentationen af "Region WaddenC" også vil blive videreført af Tønder Kommune efter projektperioden og fortsat vil indgå i Kreis Nordfrieslands kampagne "Moin Lieblingsland". Den geografiske nærhed mellem Kreis Nordfriesland på tysk side og Tønder Kommune på dansk side gør samarbejdet lettere. Begge partnere tilstræber en langsigtet samarbejdsaftale for at konsolidere samarbejdet. Her ser partnerne også samarbejdet mellem Nordfriesland og Tønder som kimen til et bredere geografisk samarbejde i en dansk-tysk sammenhæng.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Projektledelse i det grænseoverskridende samarbejde

- For systematisk at kunne efterprøve og eventuelt justere resultater og fokus i projektforløbet, bør der indlægges "læringssløjfer" i projektplanlægningen. Her skal de kritiske aktiviteter for et projekts succes ("milepæle") identificeres, og det skal fastlægges, hvornår og hvordan disses udmøntning skal kontrolleres (f.eks. i form af et rundspørge blandt deltagerne, samtaler med stakeholdere, diskussion i projektets advisory board).
- Udveksling af erfaringer Interreg-projekter imellem bidrager ifølge deltagende projekter til en effektiv udmøntning af det grænseoverskridende samarbejde. Her udgør de netværksmøder, som arrangeres af IHK Flensburg eller projektet STaRForCE, et krystallisationspunkt.

Effektivt kommunikationsarbejde for at nå ud til målgrupperne

- For at nå ud til målgrupperne er det afgørende, at der ikke kun er beskrevet en generel kommunikationsstrategi for projektet, men at projektpartnerne har en klar plan for, hvordan de vil nå ud til målgrupperne i hver deres individuelle kontekst (f.eks. kommunikationsmåder til udbredelse af et Interreg-projekts tilbud, projektets kommunikation over for stakeholdere).

2.3.2. Specifikt mål 3.2: Øge integrationen på uddannelsesområdet med fokus på programregionens styrkepositioner

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Udviklede og afprøvede uddannelsestiltag, som styrker de grænseoverskridende kompetencer – særligt inden for styrkepositionerne
- Styrket kompetenceudvikling af unges arbejdskraft
- Øget grænseoverskridende udveksling af personale og elever/studerende/lærlinge m.v.
- Reduktion af barrierer ved gensidig anerkendelse af opnåede eksamensresultater

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret syv projekter under det specifikke mål 3.2, hvoraf tre er afsluttet. Til prioritetsakse 3 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 16.851.375,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 12.502.020,55 euro til grund for projekterne under det specifikke mål 3.2 i stikprøven (andel: 74 procent).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	12.502.020,55 €	10.048.315,95 €

Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	1.786.002,94 €	1.435.473,71 €
(OI12) Nye grænseoverskridende uddannelsesinitiativer, som udbydes af støttede organisationer	44	41
(CO45) Antal deltagere i grænseoverskridende uddannelsesinitiativer med henblik på fremme af ligestilling, lige muligheder og social inklusion	1.060	1.263
(CO46) Antal deltagere i fælles uddannelsesinitiativer til fremme af beskæftigelsen af unge, grænseoverskridende uddannelsesmuligheder, studier og erhvervsuddannelser	2.137	2.493
(OI13) Antal uddannelsesinstitutioner, som deltager i grænseoverskridende uddannelsesprojekter	42	92

Aktiviteter - målopfyldelse

De syv evaluerede projekter adskiller sig både med hensyn til målgrupper og aktører. Kredsen af lead- og projektpartnere rækker fra forskningsinstitutioner og universiteter, over uddannelses- og erhvervsuddannelsesinstitutioner i og uden for skoleregi, almendannende skoler til virksomheder (som udbydere af praktikophold og uddannelse), kamre og fagligt ansvarlige lokale eller regionale forvaltningsinstanser (f.eks. lærerefteruddannelsesinstitutioner, ministerier). Disse former for institutioner er til dels også adressater i andre Interreg-projekter – alt afhængig af projekternes sigte. Omdrejningspunktet for aktiviteterne i langt størstedelen af projekterne er især unge mennesker, dvs. elever, lærlinge samt dårligt stillede unge og unge voksne. Projektaktiviteterne er målrettet udvikling og afprøvning af nye tilgange inden for erhvervsmæssig orientering og kvalificering samt integration af unge på arbejdsmarkederne i programregionen. For mange projekters vedkommende indbefatter det også at inddrage undervisningspersonalet i udviklingen, at facilitere eller efteruddanne dem. Hidtil har kun ét af de syv projekter haft fokus rettet mod udvikling og anvendelse af grænseoverskridende tilgange for videreuddannelse af ansatte i SMV. Et andet projekt beskæftiger sig specifikt med at orientere studerende i retning af startupvirksomheder og klæde dem på hertil.

På baggrund af de forskellige danske og tyske systemer og erfaringer tager projekterne typisk afsæt i udvikling af nye koncepter for erhvervsuddannelse og uddannelse (samle know-how på tværs af grænsen). Tematisk er der her fokus på de økonomiske styrkeområder i programregionen (turisme, maritime erhverv, fødevarer, sundhedsøkonomi). Ét projekt forfølger en særlig tilgang, hvor der udvikles yderligere uddannelsestilbud (moduler) i fællesskab, frem for at arbejde for en gensidig anerkendelse af uddannelsesprofiler. Det skal være med til at undgå barrierer for den individuelle integration på arbejdsmarkedet, der følger af manglende anerkendelse af eksamensresultater på den anden side af grænsen. Konceptarbejdet munder typisk ud i gennemførelse af tiltag, f.eks. med henblik på erhvervsmæssig orientering og kvalificering, som er forbundet med møder og praktikophold på den anden side af grænsen både for deltagere, lærere m.fl. Ét projekt undtaget har alle andre opfyldt

egne målsætninger eller har opnået mere end planlagt. I det pågældende projekt nåede man ikke at bearbejde resultaterne nærmere på grund af svagheder i projektledelsen.

Projekterne bidrager dermed bestemt til det specifikke mål om integration på uddannelsesområdet. Interreg-støtten er med til at forbedre uddannelsesinstitutionernes knowhow markant. Gennem samarbejdet får projektpartnerne indsigt i de respektive uddannelsessystemer og stifter i praksis bekendtskab med de enkelte aktørers forskellige opgaver og specifikke betingelser, som er forbundet hermed (f.eks. virksomhedernes rolle, uddannelse uden for arbejdsstedet vs. uddannelse på arbejdsstedet, almendannende skolers organisering, kamrenes rolle, koncept og praksis for produktionsskolerne). Man kan også opleve den forskellige grad af digitalisering særligt inden for de danske og tyske uddannelsessystemer tillige med de kulturelle forskelle i relationerne mellem elever og lærere.

De kvalificeringskoncepter og -moduler, der bliver til som led i det fælles arbejde, overføres til praksis i projekterne (f.eks. udveksling af erhvervsskoleelever, praktikophold i virksomheder i nabolandet, dansk-tyske camps). Disse tiltag er ikke kun med til at vække og udvide den interkulturelle forståelse blandt unge og øvrige deltagere, men også hos lærere og andre projektaktører. Deltagelsen i grænseoverskridende foranstaltninger er en særlig udfordring især for socialt dårligt stillede unge, som kræver, at man også overvinder personlige grænser. Lykkes det, opleves det som en individuel succes, der styrker personligheden. Lærere beskriver, at den individuelle mobilitet vokser, og deltagere for første gang bliver bevidste om mulighederne på et grænseoverskridende arbejdsmarked. Virksomheder hører på den anden side om potentialet i forhold til kvalifikationer og arbejdskraft i grænseregionen og lærer sågar mulige ansøgere til arbejds- eller uddannelsespladser at kende. For så vidt bidrager disse uddannelsesprojekter også til målet om at øge integrationen på arbejdsmarkedet (jf. 2.3.1).

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

Som led i samarbejdet udvikler langt størstedelen af projekterne som allerede nævnt nye koncepter for erhvervsuddannelse, der er tilpasset de særlige behov i grænseområderne. Dermed er der på forhånd lagt op til en stor merværdi af det grænseoverskridende samarbejde, hvis effekter også kan konstateres, når projekterne bliver gennemført eller er afsluttet. Som led i ét projekt blev der således skabt et center for praksislæring, hvor der med afsæt i erfaringerne fra begge sider af grænsen er udviklet nye koncepter, værktøjer og knowhow til integration af unge, som endnu ikke er uddannelsesparate, idet disse tiltag også er gjort tilgængelige. Projekter viser også, at samarbejdet mellem uddannelsesinstitutioner på tværs af grænsen er blevet forbedret og nye netværk er opstået. Men effekten af det grænseoverskridende samarbejde bliver endnu mere udtalt, hvis koncepter bliver overtaget af andre uddannelsesinstitutioner, eller hvis deltagere deler deres erfaringer i deres personlige eller arbejdsrelaterede netværk. På tidspunktet for projektets afslutning kan evidensen af disse effekter imidlertid ikke påvises endnu. Det gælder også for styrkelsen af grænseoverskridende uddannelsestilbuds attraktivitet for unge og for virksomheder.

Også henset til den store merværdi af det grænseoverskridende samarbejde, som projekterne skaber, må man imidlertid heller ikke glemme de udfordringer, de har stået overfor. Det var ikke nogen selvfølge for alle projekter, at alle projektpartnere var fortrolige med de grundlæggende forskelle eller særlige forhold med hensyn til erhvervsuddannelsessystemerne og de praktiske forudsætninger (f.eks. IT-udstyr og graden af digitalisering af processer) på begge sider af grænsen. Jo mere intenst man beskæftiger sig med dette allerede

under udviklingen af et projekt, desto lettere og mere effektivt bliver det grænseoverskridende samarbejde.

Desuden kan det grænseoverskridende samarbejde kun skabe omfattende merværdi, hvis også adressatgrupperne ud over projektpartnerne agerer grænseoverskridende. Hyppigt står praktiske og administrative hindringer i vejen, især når der er tale om skolers samt lærers og elevers deltagelse i ophold i nabolandet. Her er der behov for endnu større strategisk opbakning eller sikring af projektaktiviteterne fra skoleforvaltningerne i grænseregionen og en større opbakning til og incitamenter for lærere (f.eks. i form af efteruddannelse om internationalt og dansk-tysk samarbejde og om projektledelse).

Forankring

Når et projekt er afsluttet, er dets resultater, dvs. de udviklede og afprøvede koncepter og dokumenteret knowhow forbundet hermed, i reglen tilgængelige for andre brugere eller organisationer. Det bør kommunikationsarbejdet gøre målrettet opmærksom på. For forankringen er det endvidere en forudsætning, at projektpartnernes egne strukturer og eget arbejde kan sikre adgang til resultater efter projektets afslutning. Det gælder særligt for vedligehold af indhold og kommunikationskanaler (f.eks. onlineplatform, databaser). Chancerne for forankring stiger også, hvis der har været tilknyttet strategiske partnere i projektgennemførelsen (f.eks. læreruddannelsesinstitutioner), som igen selv har en interesse i, at resultaterne bliver udbredt.

Med henblik på forankringen af resultater har nogle projekter også målrettet involveret universiteter eller læreruddannelsesinstitutioner i projektgennemførelsen for derved at overføre resultater fra de dansk-tyske uddannelsesprojekter til uddannelse og videreuddannelse af lærere. En anden tilgang er at behandle delaspekter af enkelte udviklede modeller mere indgående i studerendes afgangsopgaver eller med henblik på bestemte formål (f.eks. målgruppeorienteret samarbejde med virksomheder).

Endelig erklærer stort set alle projekter, at partnerne også vil arbejde sammen i fremtiden. Enkelte overvejer her at benytte sig af ERASMUS(+)-programmet. I andre tilfælde ligger indhold og form endnu ikke fast. I ét tilfælde har samarbejdet ført til et følgeprojekt, som modtager Interreg-støtte.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Kompetenceudvikling af projektteamet

- Det grænseoverskridende samarbejde på uddannelsesområdet kræver især med henblik på udvikling af koncepter, der skal implementeres på begge sider af grænsen, at man beskæftiger sig intensivt med komplekse emneområder, herunder f.eks. indgående kendskab til uddannelsessystemerne og konkrete præmisser og rammebetingelser for enkelte aktiviteter (f.eks. for udveksling af elever, praktikophold i nabolandet). I særligt komplekse projekter kan man med fordel undersøge, om det med henblik på målopfyldelsen vil være hensigtsmæssig at opbygge nødvendige kompetencer i projektteamet i en særskilt arbejdspakke. Dette vil også

gavne udviklingen af en fælles projektforståelse, og kommunikationen i teamet vil blive fremmet.

Støtte til en seedfase for en effektiv projektstart

- Ét projekt var kendetegnet ved en særlig god partnerstruktur, hvor to tyske uddannelsesinstitutioner uden for skoleregi, to produktionsskoler fra Danmark og et universitet fra hvert af de to lande supplerede hinanden med hensyn til kompetencer og forskellige perspektiver på erhvervsmæssig integration af unge. En del af partnerne havde allerede erfaring med gennemførelse af Interreg-projekter. Dette partnerskab blev dannet som led i en projektudvikling, der modtog separat støtte ("seed-fase"). Dermed var projektpartnerskabet allerede konsolideret ved projektets start, og man kunne således hurtigt gå i gang med projektgennemførelsen med afsæt i en projektforståelse udviklet i fællesskab samt etablerede kommunikationsstrukturer.

2.4. Prioritet 4: Funktionelt samarbejde

2.4.1. Specifikt mål 4.1: Øge den grænseoverskridende institutionelle kapacitet inden for centrale områder og sektorer i programregionen, særligt turisme, trafik og logistik, kystsikring, beredskab og sundhed

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Øget kooperation mellem offentlige institutioner og forbedret grundlag for grænseoverskridende kooperation i form af statistiske databaser
- Fælles strategier, koncepter og aktionsplaner for centrale områder og sektorer i programregionen (turisme, trafik og logistik, kystsikring, beredskab, sundhed, arbejdsmarked)
- En bedre grænseoverskridende koordination inden for områder som offentlig nærtrafik, beredskabstjenester og sundhedstjenester

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret fire projekter under det specifikke mål 4.1, hvoraf to er afsluttet. Til prioritetsakse 4 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 20.000.000,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 7.017.450,78 euro til grund for projekterne under det specifikke mål 4.1 i stikprøven (andel: 35 procent).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter	7.017.450,78 €	6.297.069,10 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	1.754.362,70 €	1.574.267,28 €
(OI14) Antal vedvarende grænseoverskridende samarbejder	19	18
(OI15) Antal grænseoverskridende initiativer til løsning af fælles udfordringer	59	43
(OI16) Antal organisationer, som deltager i støttede grænseoverskridende samarbejder	55	65

Aktiviteter - målopfyldelse

De fire projekter til forbedring af institutionelle kapaciteter opererer inden for tre forskellige områder og har i vid udstrækning opfyldt egne målsætninger eller vil komme til det. Alle projekter leverer forskellige bidrag til det specifikke mål. Ét projekt har fokuseret på det grænseoverskridende samarbejde mellem navnlig kommunale aktører til udvikling af landdistrikter, et andet har lagt fokus på samarbejdet mellem museer til udvikling og forbedring af turismepotentialet i programregionen. To projekter arbejder på at forbedre koordineringen inden for beredskab (civilbeskyttelse, brandbekæmpelse) og forebyggende sundhedspleje (udvikling af grænseoverskridende strukturer og førstehjælpskvalifikationer).

Det er lykkedes det førstnævnte projekt at etablere et grænseoverskridende netværk mellem involverede kommuner og forskningsinstitutioner, som et større antal yderligere institutioner på kommunalt plan og sammenslutninger deltager i ud over de 11 projektpartnere (primært på kommunalt plan og forskningsinstitutioner). I netværket er der i udveksling mellem den danske og den tyske side udviklet og gennemført en række initiativer til fremme af landdistrikter (f.eks. nærtrafikinfrastruktur, turisme). Projektet har ikke kun mobiliseret personer til det grænseoverskridende samarbejde og muliggjort overførsel af knowhow på tværs af grænsen, men har med videnskabelig opfølgning i løbet af gennemførelsen også ført til vejledninger og redskaber til mobilisering af ressourcer i landdistrikterne (f.eks. vejledninger til udvikling, gennemførelse og styring af projekter i en interkulturel sammenhæng, synliggørelse af best practice).

Et andet projekt har været med til at udbygge og konsolidere samarbejdet mellem museerne i programregionen med henblik på fælles profilering af kulturarven. Den formelle etablering som europæisk gruppe for territorialt samarbejde (EGTS), man tilstræbte i den forbindelse, viste sig imidlertid at være for ambitiøs.

Det samarbejde mellem operatører inden for ambulancetjeneste og brandbekæmpelse, der er iværksat i det vestlige programområde (landgrænsen) under tidligere Interreg-programmer, er blevet intensiveret og bliver udbygget yderligere. I lyset af de ekstreme vejrforhold, som optræder stadig hyppigere, bliver en effektiv koordinering og et effektivt samarbejde mellem redningsberedskaberne på begge sider af grænsen stadig vigtigere (f.eks. fælles kursusforløb, handlingsplaner for fælles indsatser). Koordineringen og samarbejdet på tværs af grænsen er også relevant i forhold til at yde førstehjælp. Interreg-støtten har således gjort det muligt at benytte en app i hele programområdet, som kan informere frivillige førstehjælpere om et alarmopkald. Hjælpere er også blevet uddannet til grænseoverskridende opgaver. Projektet har her ikke kun fokus på ambulancereddere, men også førstehjælpere i virksomheder og på andre arbejdspladser og institutioner og har således en endnu større virkningsradius. Også for disse projekters vedkommende viste kommunikationsarbejdet sig at have stor relevans for det grænseoverskridende samarbejdes effektivitet. Kommunikationsarbejdet i ét projekt blev således tilpasset for at forbedre resonansen på dets tilbud både i Slesvig-Holsten og Danmark.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

Merværdien af det grænseoverskridende samarbejde er stor for alle projekters vedkommende. Der er til dels etableret nye netværk, de er blevet udvidet og styrket. I hvert eneste projekt er der blevet eller bliver der udviklet nye idéer, handlingstiltag og løsninger. Opbygningen af netværket til udvikling af initiativer i landdistrikter har vist sig at være en katalysator for det dansk-tyske samarbejde. I den forbindelse har inddragelsen af andre Interreg-projekter og deres indbyrdes samarbejde også været vigtig. Det gælder især projekter på prioritetsakse 3 og 4. Det indbyrdes samarbejde mellem Interreg-projekterne har skabt en ekstra kritisk masse, hvilket alligevel ikke i tilstrækkelig grad kommer til udtryk i offentlige institutioners bevidsthed om det dansk-tyske samarbejde i programområdet. Det er den faldende indeksværdi et tegn på, som er et udtryk for graden af den institutionelle integration på baggrund af resultatet af en panelundersøgelse. Den er faldet fra en indeksværdi på 100 i 2014 til 88,4 i 2019, og målværdien for 2023 er fastlagt til 110 (jf. den årlige gennemførelsesrapport 2019). Også i enkelte projektevalueringer viser det sig at være en udfordring at forbedre institutioners commitment inden for den offentlige forvaltning i programområdet i

forhold til det grænseoverskridende samarbejde. Projekternes og deres partneres kommunikationsarbejde er generelt ganske vist en vigtig løftestang med henblik på at synliggøre merværdien af det grænseoverskridende samarbejde over for den faglige offentlighed og borgerne, men derudover kræves der yderligere tiltag for at inddrage især mindre kommunale planer i det grænseoverskridende samarbejde.

Forankring

Som det også har været tilfældet med projekterne i de andre programprioriteter, så har projekterne skabt grundlaget for en forankring af deres resultater på mellemlang og lang sigt. Resultaterne er typisk offentligt dokumenteret, og løsninger som f.eks. værktøjskasser og applikationer er tilgængelige for tredjepart. Projekterne bør dog være opmærksomme på at få den slags materiale klargjort med høj kvalitet og stort omhu i god tid før projektets afslutning. Er videnskabelige institutioner involveret i et projekt, så er offentliggørelsen af resultater typisk en grundlæggende arbejdsopgave i projektet. Videreførelsen og den langsigtede effektivitet af de netværk, der er etableret med Interreg-støtten, afhænger imidlertid af, at de grænseoverskridende kontakter også er forankret på længere sigt på institutionelt plan hos projektpartnerne. Det grænseoverskridende samarbejdes succes afhænger stadigvæk for ofte af enkelte personers engagement. En varig projektsucces kræver dog fuldt commitment både fra de personer og de organisationer, som er involveret i projekterne. Til dels bevæger projekter sig også eksplicit i den retning og tilstræber en samarbejdsaftale mellem de deltagende kommunale/regionale myndigheder. En anden måde at konsolidere samarbejdet på er at fortsætte samarbejde i en ændret sammenhæng. Samarbejdet mellem museerne videreføres således som led i et nyt Interreg-projekt, der blev bevilget i 2019.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Knytte netværkspartnere til et Interreg-projekt

- Kortlægning af netværkspartneres interesser: Deres roller, opgaver og interesser ændrer sig i løbet af et projekts gennemførelse. For at kunne udnytte netværkspartnernes potentiale bedst muligt helt frem til et projekts afslutning, vil det være en fordel at kortlægge deres interesser i løbet af projektperioden (f.eks. midtvejs i projektet). Det gør det muligt at vurdere netværkenes bæredygtighed i et projekt og eventuelt involvere yderligere eller andre aktører i samarbejdet, eller træffe yderligere egnede tiltag især til forankring af projektet.

Kompetenceopbygning i det funktionelle samarbejde

- I det funktionelle samarbejde spiller viden om de forskellige politisk-administrative strukturer og kendskab til den terminologi, der er forbundet med de respektive emner, en central rolle. Derfor har ét projekt udarbejdet dansk-tyske ordlister for enkelte emneområder (f.eks. regionaludvikling, uddannelsessystem), som forklarer danske og tyske fagbegreber (f.eks. associeres regional udvikling på dansk til opgaverne i den ansvarlige forvaltning, mens "Regionalentwicklung" på tysk er meget bredere defineret og generelt beskriver territoriale udviklingsprocesser).

2.4.2. Specifikt mål 4.2: Fremme grænseregionens borgeres interkulturelle forståelse med henblik på dansk og tysk levevis og kultur

Der tilstræbes følgende resultater med det specifikke mål:

- Øget viden blandt mennesker i regionen om dansk og tysk levevis og kultur og den fælles historie hen over grænsen
- Forbedring af forudsætninger for at lære det danske og tyske sprog
- Flere møder mellem borgere fra begge sider af grænsen
- Forbedret synlighed af grænseregionen som et attraktivt sted at leve, arbejde og investere og en øget intraregional attraktivitet

Gennemførelse af projekter målt på fastlagte og faktiske værdier (pr. 31.12.2019)

I alt er der evalueret tre projekter under det specifikke mål 4.2, hvoraf to er afsluttet. Til prioritetsakse 4 er der budgetteret med samlede støtteberettigede udgifter på i alt 20.000.000,00 euro. Der ligger bevilgede samlede støtteberettigede udgifter på 6.688.427,63 euro til grund for projekterne under det specifikke mål 4.2 i stikprøven (andel: 33 procent).

Indikatorer	FASTLAGT	FAKTISK
Bevilgede samlede støtteberettigede udgifter i euro	6.688.427,63 €	6.009.082,45 €
Gennemsnitlig projektstørrelse i euro	2.229.457,88 €	2.003.027,48 €
(OI17) Antal initiativer til understøttelse af den intraregionale attraktivitet	194	164
(OI18) Antal deltagere i støttede grænseoverskridende aktiviteter, som tjener til mellemfolkelig forståelse og interkulturel udveksling	18.273	65.414
(OI19) Antal organisationer, som lancerer nye eller markant forbedrede produkter med henblik på en bedre interkulturel forståelse	208	302

Aktiviteter - målopfyldelse

Ud af de tre projekter har to støttet grænseoverskridende møder i form af mikroprojekter. Disse afdækker et bredt spektrum af emner (f.eks. kultur, sprog og sprogtilegnelse, fritid) og målgrupper (f.eks. børn, unge, borgerforeninger). Ét projekt var koncentreret omkring den vestlige region/landgrænsen, som har mange års erfaring inden for det grænseoverskridende samarbejde, og hvor de regionale myndigheder på begge sider af grænsen har slået sig sammen til Region Sønderjylland-Schleswig. Her var den fortsatte profilering som fælles kulturregion i fokus, mens projektet i Femernbæltregionen med sin vandgrænse var koncentreret om fremme af en grænseregional bevidsthed. Med de respektive puljer til støtte af mikroprojekter fungerede begge som overordnede projekter. Det antal personer, som man samlet set er nået ud til med mikroprojekterne (især arrangementer), har klart overskredet

de oprindelige antagelser. Her har ikke kun en lang række arrangementer været en afgørende faktor, men også tilskud til transportudgifter, som har gjort det muligt at deltage i møder, som især dagtilbud og skoler har haft gavn af. I Femernbæltregionen havde man dog startvanskeligheder med at få etableret støtten til mikroprojekter. Det var ofte svært at finde egnede partnere til dansk-tyske møder. Som helhed viser opbygningen af mikroprojektfonde sig at være en langsigtet opgave, der kræver en stor kommunikationsindsats i regionen og en større tidsramme end andre Interreg-projekter (jf. også afsnittet om forankring).

Det tredje projekt, som langt mere end 4.000 elever og lærere deltog i, leverede også vigtige bidrag til forbedringen af den interkulturelle forståelse på begge sider af grænsen. Med afsæt i forskellige emner kommer elever fra begge sider af grænsen i fællesskab med bud på deres forestillinger om sameksistensen i regionen. Til skolernes projektdage skiftevis på dansk og tysk side fremlægges idéerne for offentligheden.

Merværdi af det grænseoverskridende samarbejde

De overordnede projekter fungerer som særlige katalysatorer for det grænseoverskridende samarbejde. I projekterne spiller initiativerne til støtte af mikroprojekter, fremme af institutionelt samarbejde og netværksdannelse, arbejdet på strategiske rammebetingelser og den konkrete praktiske hjælp til udvekslings- og kommunikationstiltag sammen. Det skal fremhæves, at det grænseoverskridende tværkommunale samarbejde dermed også er blevet intensiveret i Femernbæltregionen, hvor det i denne del af programregionen endnu ikke er så udpræget som i Region Sønderjylland-Schleswig.

De møder, som det andet projekt har gennemført på skolerne, dækker også yderligere kredse. Gennem inddragelse af regionale repræsentanter inden for politik og forvaltning samt medierne skabes der offentlighed. Elevernes familier får øget interesse for nabolandet, og fordomme nedbrydes.

Forankring

Det viser sig, at de støttede projekter også fører til kontakter, som videreføres efter støtteperiodens udløb (f.eks. "NORDEN Festival" eller "Grænselandskor"), og at deltagere fortsat fungerer som multiplikatorer for den dansk-tyske forståelse. Men fremme af den kulturelle forståelse på tværs af grænsen er en langsigtet opgave, som kræver offentlig finansiering. Det er vejen blevet banet for i den nuværende støtteperiode med bevillingen af følgeprojekter til de overordnede projekter. Overordnede projekter for mikroprojekter er en investering i kommunikationsarbejde, strukturer og procedurer, som først vil bære frugt i et langsigtet perspektiv. Deres karakter adskiller sig markant fra de øvrige Interreg-projekter. I det kommende program kunne man som et alternativ overveje en strukturel finansiering, f.eks. inden for rammerne af Teknisk bistand eller via et globaltilskud, der forvaltes selvstændigt af tilskudsmodtageren og på dennes ansvar.

Good practice

Der har kunnet udledes følgende succesfaktorer og læringspunkter af projektevalueringerne med henblik på gennemførelse af kommende grænseoverskridende samarbejdsprojekter.

Tilknytning af netværkspartnere til projekter som sparrings- og transferpartnere

- Netværkspartnere har stor nytteværdi, hvis de indgår som sparrings- og transfer-partnere for et projekt. De vil da samtidig være adressater for projektet, have gavn af og være med til at sætte deres præg på det. På regelmæssige møder kan de få væsentlig indflydelse på et projekts fokus og udformning. Input fra netværkspart-nerne og den dermed forbundne perspektivmangfoldighed er med til at øge koncep-ternes kvalitet og fremme dannelsen af nye grænseoverskridende partnerskaber. Det åbner op for yderligere effekter i forhold til den grænseoverskridende merværdi.

Udnytte støtte til mikroprojekter til forankring af projektresultater:

- Støtte til mikroprojekter bør i højere grad benyttes som en mulighed for at fortsætte partnerskaber og udbygge resultater, som er genereret i andre Interreg-projekter, eller gøre dem anvendelige for andre målgrupper. Støtte til mikroprojekter er veleg-net til at skabe yderligere synergieffekter for det grænseoverskridende samarbejde og navnlig kulturel forståelse.

3. Overblik

		Økonomisk gennemførelse			Materiel gennemførelse				
Prioritet	Specifikt mål	Samlede udgifter Målværdi OP (2023)	Samlede udgifter PLANLAGT stikprøve	Samlede udgifter FAKTISK stikprøve (31.12.2019)	Indikator	Indikator	Enhed	Målværdi (2023)	FAKTISK værdi stikprøve
1	1.1	50.214.065 €	46.002.859,31	38.343.861,49	CO01	Antal virksomheder, som modtager støtte	virksomheder	25	28
					CO41	Antal virksomheder, som deltager i grænseoverskridende, transnationale eller interregionale forskningsprojekter	virksomheder	25	92
					OI01	Antal virksomheder, der deltager i grænseoverskridende strategiske partnerskaber	Virksomheder	50	138
					CO42	Antal forskningsinstitutioner, som deltager i grænseoverskridende eller interregionale forskningsprojekter	forskningsinstitutioner	50	71
					OI2	Antal nyoprettede faciliteter til grænseoverskridende forskning, test, co-creation, living labs	faciliteter	10	16
					OI3	Antal støttede virksomheder og organisationer, som har lanceret	virksomheder	50	41

						nye eller markant forbedrede produkter, som er nye for virksomheden			
2	2.1	25.277.063 €	9.851.554,88	8.952.916,91	CO01	Antal støttede virksomheder	Virksomheder	15	1
					OI4	Antal virksomheder, som deltager i grænseoverskridende eller interregionale projekter med henblik på optimeret ressource- og energiudnyttelse	Virksomheder	15	19
					OI5	Antal offentlige institutioner, som har udviklet nye eller markant forbedrede produkter inden for Green Economy	Institutioner	10	3
					OI6	Antal private og offentlige virksomheder, der som resultat af støtten har lanceret nye eller markant forbedrede grønne produkter, som er nye for virksomheden	Virksomheder	5	1
					OI7	Antal virksomheder og organisationer, der som et resultat af støtten har implementeret nye grønne produkter	virksomheder	15	2
	2.2				OI8	Antal organisationer, der som et resultat af støtten har lanceret nye eller markant forbedrede	organisationer	45	143

						grænseoverskridende produkter inden for natur- og kulturturisme			
					CO09	Stigning i antal besøgende hos de støttede kultur- og naturarvs-steder og -institutioner	besøgende	5000	36.916
					OI9	Antal organisationer, der deltager i grænseoverskridende natur- og kulturprojekter	Organisationer	45	164
3	3.1	16.851.375 €	15.838.703,75	12.253.572,84	CO43	Antal deltagere i foranstaltninger med henblik på grænseoverskri-dende mobilitet på arbejdsmarke-det	Deltagere	500	1262
					OI10	Antal støttede organisationer, som deltager i grænseoverskri-dende arbejdsmarkedsprojekter	Organisationer	20	13
					OI11	Antal støttede organisationer, som udbyder nye produkter og serviceydelser med henblik på at overvinde barrierer på det grænseoverskridende arbejdsmarked	organisationer	15	9
	3.2				OI12	Nye grænseoverskridende ud-dannelsesinitiativer, som udby-des af støttede organisationer	initiativer	20	41
					CO45	Antal deltagere i grænseoverskri-dende uddannelsesinitiativer med henblik på fremme af ligestilling,	deltagere	500	1263

						lige muligheder og social inklusion			
					CO46	Antal deltagere i fælles uddannelsesinitiativer til fremme af beskæftigelsen af unge, grænseoverskridende uddannelsesmuligheder, studier og erhvervsuddannelser	Deltagere	1000	2493
					OI13	Antal uddannelsesinstitutioner, som deltager i grænseoverskridende uddannelsesprojekter	institutioner	20	92
4	4.1	20.000.000 €	13.705.878,41	12.306.151,55	OI14	Antal vedvarende grænseoverskridende samarbejder	Samarbejder	15	18
					OI15	Antal grænseoverskridende initiativer til løsning af fælles udfordringer	Initiativer	20	43
					OI16	Antal organisationer, som deltager i støttede grænseoverskridende samarbejder	Organisationer	20	65
	4.2				OI17	Antal initiativer til understøttelse af den intraregionale attraktivitet	initiativer	150	164
					OI18	Antal deltagere i støttede grænseoverskridende aktiviteter, som	Deltagere	10.000	65.414

						tjener til mellemfolkelig forståelse og interkulturel udveksling			
					OI19	Antal organisationer, som lancerer nye eller markant forbedrede produkter med henblik på en bedre interkulturel forståelse	organisationer	100	305